

جستجوی وسیله برای تقرّب به خدا

جستجوی وسیله برای تقرب به خدا

در این مقاله با استناد به آیات قرآن، لزوم استفاده از وسیله برای رسیدن به اهداف مادی و معنوی تبیین شده است. برای رسیدن به تقرب الهی نیز وسیله هایی در قرآن تعریف شده است، از جمله اعمال نیکی مانند نماز و جهاد و اخلاص در عمل و قرآن و موارد دیگر. از جمله وسیله های رسیدن به قرب الهی حب اهل بیت (ع) می باشد.

هر کس برای رسیدن به هر هدف و مطلوبی چه مادی باشد و چه معنوی در آغاز به آثار و نتایج آن مطلوب می اندیشد و سپس به نیروی در راه تحقق آن توجه می کند و در صدد تقویت آن نیرو اقدام می نماید. پس از آن حالت با عزم و تصمیم به تلاش در جهت رسیدن به آن می پردازد. از جمله چیزهایی که در راه تحقق و حصول آن هدف طبیعی است، دقت لازم در تهیه اسباب و لوازم کافی برای رسیدن به آن است و با انتخاب هدف و تهیه اسباب و لوازم کافی به کوشش و مجاهده می پردازد تا به آن هدف نائل شود.

از باب مثال اگر انسان به هدف تحصیل علم و دانش یا کسب مال تلاش و کوشش می کند باید از استعداد لازم برخوردار باشد و استعدادش را در راه رسیدن به مطلوب به کار گیرد و آن را بیهوده مصرف نکند و تصمیم جدی بر تحصیل دانش داشته باشد و اسباب لازم یعنی ابزار تحصیل را فراهم کند و سپس با جدیت به تحصیل علم و کسب دانش یا ثروت اقدام کند. انسانی که به خدا ایمان آورده است باید توجه داشته باشد که مهمترین هدف و مطلوب او، وصول به قرب الهی از طریق شناسایی خدای سبحان و ارتباط صمیمانه با اوست. زیرا جز او چیزی صلاحیت و ارزش آن را ندارد که هدف و مطلوب انسان قرار گیرد و شایستگی آن را داشته باشد که انسان به عنوان انسان در راه او تلاش و فداکاری نماید از این رو لازم است پس از بیداری و لزوم حرکت در جهت آن هدف و مطلوب، عزم و تصمیم خود را به کارگیرد و با فراهم کردن اسباب و وسایل مناسب با آن هدف، تلاش ها و مجاهدات خود را به گونه ای تنظیم کند که آن ها وی را به مطلوب برساند و تحقق هدف از آفرینش او را هموار سازد.

قرآن کریم در این رابطه فرمود: «یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله و ابتغوا الیه الوسیلة و جاهدوا فی سبیله لعلکم تفلحون»؛ (1) ای ایمان آورده ها تقوای الهی را رعایت کرده و از او پروا کنید (و با توجه به این که او ناظر بر شماست و شما در محضر او هستید از مخالفت با او پرهیز کنید و دستورهای او را اجرا کنید.) و برای تقرب به او وسیله ای بجوئید و در راه او جهاد کنید باشد که رستگار شوید».

در این آیه از مؤمنان خواسته شد تا برای رسیدن به رستگاری و فلاح سه کار را انجام دهد:

- 1- تقوای الهی را پیشه خود سازد.
- 2- برای تقرب به خدا وسیله ای انتخاب کند.
- 3- در راه خدا جهاد و تلاش کند.

یعنی در مرحله اول باید وقایه و سپری داشته باشد که نگذارد نافرمانی خدا به او برسد، گویا گناه تیری است که از سوی شیطان متوجه انسان می شود و آدمی با سپر تقوا مانع از اصابت

آن تیر به خود می شود. زیرا شیطان در کمین است و به تعبیر قرآن (اِنَّهٗ یراکم هو و قبيله من حیث لاترونهم) (2) او و همراهان او شما را می بینند از آن جهت که شما نمی بینید، او می بیند و ما او را نمی بینیم، باید سپر لازم را در دست داشته باشیم تا از خطر او در امان باشیم.

ابتغاء وسیله

آن چه که در این آیه مهم است و باید مورد توجه قرار گیرد. موضوع انتخاب وسیله است که مؤمنان بعد از تحصیل تقوا باید به آن توجه کنند. وسیله در اصل به معنای تقرب جستن و یا چیزی است که باعث تقرب به دیگری از روی رغبت و میل باشد، راغب می گوید: کلمه وسیله به معنای دنبال کردن چیزی با میل است و حقیقت وسیله به سوی خدا، مراعات راه خدا با علم و عبادت و دنبال کردن دستورهای پسندیده شرع است. (3)

مصادیق وسیله

اگر وسیله هر چیزی است که انسان را به خدا نزدیک می کند و مؤمن باید در طلب آن باشد، در روایات مصادیق فراوانی برای آن ذکر شده است که به نمونه هایی از آن اشاره می شود:

1. اطاعت خدا و اجرای فرمان های الهی

الف: علی علیه السلام در نهج البلاغه

در خطبه 110 فرمود: «انّ افضل ما توسّل به المتوسلون الی اللّٰه سبحانه الایمان به و برسوله» یعنی بهترین چیزی که به وسیله آن می توان به خدا نزدیک شد ایمان به خدا و پیامبر اوست. زیرا ریشه اصلی حرکت های سازنده و مثبت، ایمان است و به تعبیر دیگر: اساس و پایه تمام نیکی ها ایمان است و بدون آن هیچ گونه حرکتی به سوی فرایض الهی و واجبات دینی وجود نخواهد داشت، ایمان به خدا انسان را به واجبات الهی وا می دارد و ایمان به معاد انسان را از انجام محرمات الهی باز می دارد.

ب: جهاد در راه خدا

دومین وسیله، جهاد در راه خدا است: «و الجهاد فی سبيله فانه ذروة الاسلام؛ جهاد در راه خدا وسیله تقرب به خداست» زیرا جهاد قلّه رفیع اسلام است. ناگفته نماند جهاد در این جا معنای وسیعی دارد که علاوه بر جهاد نظامی، شامل جهاد علمی و تبلیغی و امر به معروف و نهی از منکر و جهاد با نفس و هرگونه تلاش و کوشش مفید و سازنده برای پیشبرد اهداف اسلامی است و با بیان فلسفه جهاد به عنوان قلّه رفیع اسلام، استفاده می شود جهاد در راه خدا باعث بقاء اسلام و رشد و بالندگی آن و وسیله عزت و سر بلندی جامعه اسلامی است و بدون جهاد، حیات مکتب اسلام تضمین نخواهد شد.

ج: اخلاص

یکی از وسایل تقرب به خدا کلمه اخلاص و شهادت به یگانگی خداست «و کلمة الاخلاص فانّها الفطرة» و کلمه اخلاص که هماهنگ با فطرت انسانی است یعنی عبودیت و الوهیت مخصوص ذات پروردگار است و آدم مؤمن باید هرگونه شرک و بت پرستی را نفی نماید و همه کارها را فقط برای او انجام دهد زیرا انسانی که به سراغ گناهان می رود و یا در برابر غیر خدا سر تسلیم فرود می آورد، چنین انسانی یا تسلیم شیطان شده و یا تسلیم هوای نفس خویشتن گشته است و تسلیم شدن در برابر شیطان یا هوای نفس یا بت، خلاف فطرت انسان است زیرا غیر خدا ارزش آن را ندارد که معبود انسان قرار گیرد.

د: برپاداری نماز

یکی از وسایل قرب به خدا نماز است که حضرت فرمود: «و اقام الصلوة فانها الملة» برپا داشتن نماز که حقیقت دین است زیرا نماز پایه اصلی دین و ستون خیمه آن است.

ه: زکات

یکی از وسایل تقرب خدا زکات است «و ایتاء الزکاة فانها فريضة واجبة» و اداى زکات که فريضه اى واجب است يعنى انسانی که بخشی از مال خود را برای هدف الهی جدا کند و آن را در اختیار نیازمندان جامعه قرار دهد در واقع تعلقش را از آن مال بریده و از این طریق خود را به خدا نزدیک ساخته است.

و: روزه

یکی از وسایل تقرب به خدا روزه ماه رمضان است «وصوم شهر رمضان فانه جنة من العقاب» روزه ماه رمضان که سپری در برابر عقاب و کیفر است، از این که روزه را به عنوان سپر عقاب معرفی کرده است برای آن است که سرچشمه اصلی گناهان وسوسه های شیطان و از ابزار شیطان، هوای نفس است. هنگامی که به وسیله روزه، شهوت در کنترل عقل در آید انسان با این وسیله دفاعی از حملات شیطان محفوظ می ماند. در واقع روزه انسان را از جهان بهایم خارج و به سوی فرشتگان می برد و او را به خدا نزدیک می کند.

ز: حج و عمره

حج و عمره نیز از وسیله های تقرب به خدا هستند «و حج البيت و اعتماره فانهما ينفيان الفقر و يرحضان الذنب» و حج و عمره خانه خدا که نابود کننده فقر و شستشو دهنده گناه است. در کنار مراسم حج و عمره بازارهایی را جهت مبادلات اقتصادی به وجود آورند و از این طریق بنیه اقتصادی کشورهای اسلامی را تقویت کنند و فقر را از کشورهای اسلامی بزدایند. و اما تأثیر آن از جهت زدودن گناه برای آن است که حج و عمره تحوّلی در روح و جان انسان ایجاد می کنند که آدمی به بازنگری اعمال پیشین خود پرداخته و از گناهان خود توبه کند و به گونه ای شود که گویا از مادر متولد شده است چنان چه فرمودند: «يخرج من ذنوبه كههيئة يوم ولدته» (4) انسان حاجی از گناهان خود پاک و خارج می شود مانند روزی که از مادر متولد شده است.

ح: صله رحم

صله رحم از اسباب تقرب به خدا است «و صلة الرحم فانها مثرة فى المال و منسأة فى الاجل» صله رحم که سبب فزونی مال و تأخیر اجل و سبب طول عمر است. تأثیر صله رحم در فزونی مال به خاطر تأثیر برقراری پیوندهای خانوادگی در همکاری اقتصادی است و سبب طول عمر بودن آن به این دلیل است که اولاً با صله رحم روابط خانوادگی برقرار و در مشکلات به همدیگر یاری می رسانند و ثانیاً نسبت به هم دعا می کنند و خود دعا سبب طول عمر می شود و ثالثاً با صله رحم، نشاط و شادابی بر خانواده حاکم شده و غم و اندوه را کم می کند و همه این ها از اسباب طول عمر است.

ط: صدقه پنهانی و آشکار

یکی از اسباب تقرب به خدا صدقه پنهانی است «و صدقة السرّ فانها تكفر الخطيئة و صدقة العلانية فانها تدفع ميتة السوء» و صدقه پنهانی که كفّاره گناهان است و صدقه آشکار که از مرگ های بد پیشگیری می کند.

یعنی انسانی که به افراد نیازمند و آبرومند خالصانه و با حفظ آبروی افراد نیازمند به صورت پنهانی صدقه می دهد موجب می شود گناهان او پوشیده شود و انسانی به صورت آشکار به منظور تشویق دیگران به کارهای خیر صدقه می دهد باعث می شود مرگ ناگهانی دفع گردد.

ی: هر کار خوب

یکی از اسباب تقرب به خدا انجام هر کار خوب به خلق و خدمت به خلق است «و صنایع المعروف فانها تقی مصارع الهوان» و کارهای خوب که از لغزش ها و شکست های خفت بار جلوگیری می کند. یعنی انسانی که اقدام به هرگونه کارهای خیر می کند و به اطاعت پرداخته و به خلق خدا خدمت می کند این عمل انسان را هم از شکست در از دست دادن امکانات و هم از شکست در ناحیه آبرو و حیثیت حفظ می کند یعنی کارهای خیر و خدمت رسانی به مردم و نیازمندان خواه خدمات فردی باشد و خواه خدمات اجتماعی، سبب پیشگیری از این نوع شکست ها می شود.

2. قرآن

یکی از وسایلی که انسان را به خدا نزدیک می کند و سبب شرافت و کرامت و منزلت در پیشگاه خدا می گردد قرآن کریم است امام سجاد(ع) در دعای 42 صحیفه سجادیه که به عنوان دعای ختم قرآن خوانده می شود فرمودند: «واجعل القرآن وسیلة لنا الی اشرف منازل الکرامة و سلماً نخرج فیہ الی محلّ السلامة و سبباً نجزی به النجاة فی عرصة القیامة و ذریعة تقدم بها علی نعیم دارالمقامة» خدایا قرآن را برای ما وسیله ای برای رسیدن به شریف ترین منزل های کرامت قرار ده و نردبانی که با آن به محل سلامت صعود و عروج کنم و سببی که با آن در عرصه قیامت نجات پیدا کنم و وسیله ای قرار ده تا با آن بر نعمت خانه اقامه یعنی قیامت قدم بگذارم. در این فراز از دعا امام سجاد(ع) ضمن دعا در واقع اشاره می کند به قرآن به عنوان وسیله ای که آدمی با استفاده از آن و عمل به محتوای آن بتواند به قرب الهی نائل شده و به مقام واقعی انسانی صعود کند.

3. امامان معصوم و اهل بیت علیهم السلام

برخی روایات مصادیق و سیله را امام معصوم(ع) می داند چنان که پیامبر خدا(ص) فرمود: «الائمة من ولد الحسین(ع) من اطاعهم فقد اطاع الله و من عصاهم فقد عصی الله هم العروة الوثقی و هم الوسيلة الی الله تعالی»(5) امامان، از فرزندان امام حسین(ع) هستند، کسانی که آن ها را اطاعت کنند خدا را اطاعت کرده اند. کسانی که آن ها را معصیت کنند خدا را نافرمانی کرده اند، آنان دستگیره مطمئن هستند و همانان وسیله ای برای تقرب به خدا هستند.

در تفسیر علی بن ابراهیم نیز در تفسیر آیه آمده است: «تقربوا الیه بالامام؛(6) با امام به خدا تقرب بجوئید.»

از این روایات استفاده می شود که توسل به امامان و وسیله قرار دادن آن ها برای تقرب به خدا امری مشروع است. حال بحث است که مقصود از این توسل چیست؟
به نظر می رسد پیروی از پیامبر و امام و گام نهادن در جای گام آن ها باعث تقرب به خدا می شود و به عبارت دیگر: توسل به ائمه معصومین و وسیله قرار دادن آن ها برای نیل به مقاصد دنیوی و اخروی از طریق کتاب و سنت ثابت است و ثانیاً برای وسیله قرار دادن آن ها هیچ گونه اصالت و استقلال قائل نشده بلکه تأثیر آن ها را متوقف بر اذن و مشیت الهی بدانیم چنان که شفاعت شفیعان در درگاه الهی به اذن و مشیت الهی صورت می گیرد «من ذالذی یشفع عنده الا باذنه»(7) کیست که در برابر او جز به اجازه و اذن او شفاعت کند، تأثیرگذاری افرادی که آدمی به آن ها متوسل می شود. نیز به اذن الهی انجام می گیرد.

در قرآن کریم، توسل به اسماء الهی و صفات او در مقام دعا توصیه شده است «و لله الاسماء الحسنی فادعوه بها»(8) اسماء حسنا ویژه خداوند است پس خداوند را به وسیله آن ها به خوانید توسل به دعای صالحان که برترین نوع آن توسل به ساحت پیامبران و اولیای خاص او

است تا برای انسان به درگاه الهی دعا کنند، در قرآن می فرماید: «و لو انهم اذ ظلموا انفسهم جاؤوک فاستغفروا الله و استغفرلهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحیماً» (9) کسانی که بر خویشتن ستم کرده اند به سراغ پیامبر می روند و در آن جا هم خود طلب مغفرت و آمرزش کنند و هم پیامبر برای آنان طلب آمرزش کند در این موقع خدا را توبه پذیر و مهربان خواهند یافت.

سؤال و جواب

ممکن است گفته شود: توسل به دعای صالحان، در صورتی با توحید سازگار است که کسی که به او توسل می جویم از حیات و زندگی برخوردار باشد ولی انبیاء و اولیائی که از جهان رخت بر بسته اند چگونه می شود به آنان توسل جست؟

در جواب می گویم: مؤثر بودن توسل متوقف بر وجود دو شرط می باشد اول آن که انسانی که به او توسل می جویم دارای علم و قدرت باشد و دوم آن که متوسلان با او ارتباط برقرار کنند و در توسل به ائمه و اولیاء الهی هر دو شرط وجود دارد. زیرا حیات برزخی اصول مسلم قرآن است و قرآن شهدای راه حق را دارای حیات و زندگی معرفی می کند و می فرماید: «ولاتحسبنّ الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احياء عند ربهم یرزقون» (10) هرگز گمان مبر کسانی که در راه خدا کشته شدند مردگانند بلکه آنان زندگانند و نزد پروردگارشان روزی داده می شوند. با توجه به این آیه وقتی شهدا از حیات برزخی برخوردار باشند، مسلماً پیامبران و اولیای خاص الهی که بسیاری از آنان نیز شهید شده اند از حیات برخوردارند. با عنایت به برخوردار بودن آن ها از حیات و زندگی به طور طبیعی دارای شعور و قدرت نیز هستند، پس می توان به آن توسل پیدا کرد تا آن ها در درگاه الهی واسطه قرار گیرند و از خدا بخواهند تا دعای مؤمنان را اجابت کند.

4. دوست داشتن پیامبر(ص) و ائمه(ع)

مهر ورزیدن و دوست داشتن پیامبر و اهل بیت آن حضرت که قرآن و سنت بر آن تأکید دارد. قرآن کریم در این باره فرمود: «قل ان کان آبائکم و ابنائکم و اخوانکم و ازواجکم و عشیرتکم و اموال اقترفتموها و تجارة تخشون کسادها و مساکن ترضونها احبّ الیکم من الله و رسوله و جهاد فی سبیله فتریصوا حتی یأتی الله بامرہ و الله لایهدی القوم الفاسقین» (11) بگو: ای پیامبر اگر پدران و فرزندان و برادران و همسران و بستگان شما و اموالی که بدست آورده اید و تجارتی که از کساد آن بیم دارید و مسکن های مورد علاقه شما در نظرتان از خداوند و پیامبرش و جهاد در راهش محبوبتر است، در انتظار این باشید که خدای سبحان عذابش را بر شما نازل کند و خدای متعال قوم فاسق را هدایت نمی کند. و در ارتباط با خاندان رسالت نیز می بینیم خدای سبحان اجر رسالت پیامبر را محبت اهل بیت قرار داده است و فرمود: «قل لاسألکم علیه اجرّاً الا المودة فی القربی» (12) بگو من برای ادای رسالت خدا از شما پاداش نمی طلبم جز محبت ورزیدن به بستگان و نزدیکانم.

اثر محبت پیامبر و اهل بیت(ع)

اثر محبت به پیامبر و اهل بیت آن است که محبت به انسان با کمال و با فضیلت، خود نردبان صعود به سوی کمال است، هرگاه انسان فردی را از صمیم قلب دوست بدارد. کوشش می کند خود را با او همگون سازد و آن چه که مایه خرسندی اوست انجام داده و آن چه او را آزار می دهد ترک کند و همین روحیه در آدمی موجب تحوّل شده و پیوسته او را و می دارد تا راه اطاعت را در پیش گیرد و از گناه پرهیز کند و اگر کسی با زبان اظهار محبت کند ولی عملاً با او مخالفت نماید فاقد محبت واقعی است در شعری که به امام صادق نسبت داده شده آمده است:

تعصی الاله و انت تظهر حبه
هذا لعمری فی الفعال بدیع
لو کان حیک صادقاً لاطعته
انّ المحبّ لمن یحبّ مطیع (13)

خدا را نافرمانی می کنی و اظهار دوستی می کنی، به جانم سوگند این کار شگفتی است، اگر در ادعای خود راستگو بودی، او را اطاعت می کردی زیرا دوست و محب مطیع محبوب خود می باشد.

نتیجه گیری

آن چه از مباحث مطرح شده در آیه مورد بحث استنتاج می شود آن است که اولاً مؤمنان با توجه به هدف آفرینش خود که همانا تقرب به خدا و رسیدن به مقام لقاء الهی است باید بدانند رسیدن به این مقام به تدریج برای انسان حاصل می شود و ثانیاً باید بهترین زاد و توشه که تقوای الهی است فراهم نمایند و ثالثاً وسایل کافی و لازم را شناخته و در اختیار گیرند و در این رابطه از راهنمایی های پیشوایان تقوا بهره مند شده و از آن ها در راه رسیدن به مطلوب استفاده نمایند از ایمان الهی برخوردار شده و اعمال صالح و شایسته انجام دهند. از آموزه های قرآن برای کسب شرافت و رسیدن به نجات استفاده کنند و در نهایت با توسل به ائمه معصومین و اولیاء الهی در مقام عمل از آن ها تأسی نموده و محبت آن ها را در خود تقویت نمایند و از طریق وسیله قرار دادن آن ها در دنیا و دعایش به درگاه خدا مستجاب و با شفاعت آن ها در قیامت از عذاب الهی مصون بمانند و آن ها را نیز به اذن و مشیت الهی این وسیله بودن را اعمال می کنند و با محبت آن ها، آنان را الگوی خود قرار داده و آن چه که محبوب آن هاست انجام دهند و از گناهان پرهیز کنند که در واقع همه آن با جهاد و تلاش بدست می آید که نتیجه نهایی آن رستگاری در دنیا و آخرت است. (14)

1. سوره مائده، آیه 35.
2. سوره اعراف، آیه 27.
3. مفردات، ص 561.
4. بحار، ج 96، ص 26.
5. نورالثقلین، ج 1، ص 624.
6. همان، ص 627.
7. سوره بقره، آیه 255.
8. سوره اعراف، آیه 18.
9. سوره نساء، آیه 64.
10. سوره آل عمران، آیه 169.
11. سوره توبه، آیه 24.
12. سوره شوری، آیه 23.
13. سفینة البحار، ج 1، ص 199.